

עצמאים ומובטלים בימי קורונה

מבוטחים שכירים לפי התוספת הראשונה בצו סיווג מבוטחים בהיבט הביטוח הלאומי ומשבר הקורונה < אורנה צח־גלרט

טלה, יערוך בירור עם המשלם אם אכן המעמד של העצמאי הוא כשכיר לפי צו סיווג מבוטחים, ואם כן – יגבה מהמעסיק את דמי הביטוח כחוק.

במקרה כזה המוסד לביטוח לאומי אמור לדרוש את כל דמי הביטוח הלאומי והבריאות מהמשלם (שהוא המעסיק לעניין הצו) עבור כל העובדים שכלולים בצו סיווג מבוטחים, ולהתחשבן אחר כך עם כל העצמאים, שיקבלו דמי ביטוח בחזרה בהתחשב בנות השנתית שלהם בביטוח הלאומי לפי השומות.

לשכת רואי חשבון פנתה למוסד לביטוח לאומי (גם במסגרת ועדת העבודה והרווחה של הכנסת) בבקשה לבחון באופן הוגן את הדרישה לתשלום דמי הביטוח מהמעסיקים (שלא קרסו מהמשבר) בגין עצמאים ששילמו את דמי הביטוח כחוק כעובדי דים עצמאים לפני התחלת המשבר, ולמי נוע התחשבות בין העובד למעסיק בגין דמי הביטוח ודרישת החזרים של העצמאים מהמוסד לביטוח לאומי.

המוסד לביטוח לאומי מסר, כי לבקשת הלשכה, אחד המסלולים שנבחנו בימים אלה, לפני משורת הדין, הוא לדרוש מהמעסיקים לפי הצו שלא דיווחו כדין רק את הפרש דמי הביטוח שלא שולם במועד.

<התוספת הראשונה של צו הביטוח הלאומי (סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים)> להלן רשימת נותני השירותים הכלולים לים בתוספת הראשונה בצו סיווג מבוטחים והתנאים לביטוח לפי הצו:

1. גובה שאינו מעסיק עובדים ואין לו מקום לניהול עסק משלו הפתוח לקהל – הגמול משולם בעד פעולות גבייה המבוצעות בעיקרן על פי רשימה אישית קבועה, או באזור מגורים מוגדר מראש מאת המעסיק.
2. עובד ניקיון או חצרן, למעט מי ששיקר עיסוקו בגננות, שאינם מעסיקים עובדים – אם תחום העבודה זמני ביצועה נקבעו

בעלי שליטה בחברות מעטים אינם כלולים במסגרת צו סיווג מבוטחים ואינם מבוטחים לענף אבטלה (סעיף 6 לחוק הביטוח הלאומי). בעלי שליטה אלה רשאים לבחון זכאותם בתקופת משבר הקורונה למענק לשכירים בעלי שליטה ממס הכנסה.

אחריות המעסיק לפי הצו

מי שמשלם תשלומים לנותן שירות, תמורת שירות שהוא נותן באופי אישי, חייב לבחון כדלקמן: אם מתקיימים יחסי עבודה לפי חוקי העבודה, כיוון שמי שיש לו כל הסמנים של עובד שכיר לפי משפט העבודה, נחשב עובד לפי סעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי. רק אם לא מתקיימים יחסי עובד ומעסיק, המשלם חייב לבחון אם תנאי העבודה מחייבים אותו לנכות מנותני השירות האלה דמי ביטוח כעובדים שכירים ולדווח עליהם למוסד לביטוח לאומי, בהתאם לצו סיווג מבוטחים. הצו מחייב בעבור המוסד לביטוח לאומי בלבד, ואין בקיום התוספת הראשונה לצו אסמכתא לכך שמתקיימים יחסי עבודה כהלכתם לעניין חקיקת עבודה אחרת.

בימים רגילים, אי קיום האמור בתוספת הראשונה של הצו זהה למצב שבו מעסיק לא דיווח ולא שילם דמי ביטוח בעבור העובד, וחלות על המעסיק לפי הצו כל הסנקציות הקבועות בחוק ובתקנות, לרבות זכות לשיי פוי לפי סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי (הכוונה לתביעה של הביטוח הלאומי להחזר הגימלה מהמעסיק, כפוף לתקרה).

הקלות במשבר הקורונה למעסיקים שלא פעלו לפי הצו

המוסד לביטוח לאומי פרסם באתר שלו, שעצמאי שזכאי לדעתו לדמי אבטלה לפי צו סיווג מבוטחים יגיש תביעה לדמי אבטלה, גם אם משלם גמול העבודה לא דווח עליו לפי צו סיווג מבוטחים. המוסד לביטוח לאומי ישלם מקדמה על חשבון דמי האב-

המאמר מתמקד בהיבטים הקשורים לביטוח הלאומי של מובטלים לפי צו סיווג מבוטחים, לאור המשבר הכלכלי הנובע מנגיף הקורונה ומבוסס על המידע ביום כתיבתו. לפני שימוש במידע יש להתעדכן באתר הביטוח הלאומי. דמי ביטוח – הכוונה לדמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות, גם יחד.

יישום התוספת הראשונה בצו סיווג מבוטחים

התוספת הראשונה של צו הביטוח הלאומי (סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים) קובעת, שאם מבוטח נכלל בגדר התנאים שקבע הצו – הוא נחשב כעובד שכיר לעניין הביטוח הלאומי, ללא צורך במבחנים נוספים. בתוספת הראשונה של הצו מפורטים המבוטחים, שכל עוד הם ממלאים את תנאי העבודה הרשומים בצו, מי שחייב בתשלום גמול העבודה הוא המעסיק לעניין הביטוח הלאומי, ולכן הוא מדווח ומשלם את דמי הביטוח כאילו היה המבוטח עובד שכיר. מדובר בנותני שירותים שמקובל להתייחס אליהם כעצמאים לעניין מס הכנסה וכעוסקים לעניין מעמ, כמו: מורים, מרצים, מדריכי כים, שומרים, שחקנים, מורי דרך, ספורטאים, עובדי ניקיון, חצרנים, מתקיני מכשירי גז, מחלקי גז, מתקיני תריסים, ממלאי תפקידים דתיים ועוד, והכל בתנאים הרשומים בצו.

לחלק גדול מנותני שירותים אלה נפגעה ההכנסה ממשבר הקורונה והם יכולים לתבוע דמי אבטלה, כיוון שלפי חוק הביטוח הלאומי הם נחשבים עובדים שכירים. יש לבדוק בכל מקרה את התנאים המדויקים שרשומים בצו סיווג מבוטחים.

רו"ח אורנה צח־גלרט, חברת נשיאות לשכת רואי חשבון ויו"ר ועדת הקשר עם המוסד לביטוח לאומי.

מראש. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה. עובדי משק בית כלולים במסגרת צו סיווג מבוטחים, אולם בדרך כלל מתקיימים יחסי עבודה וממילא הם מוגדרים כשכירים.

3. מתקין מכשירי גז לבישול, מחלק גז, מרכיב ומתקין תריסים – בתנאי שאינם מעסיקים עובדים ואין להם מקום לניהול עסק משלהם הפתוח לקהל – בכל תנאי העסקה, למעט כאשר ביצוע העבודה נעשה על פי התקשרות ישירה עם הצרכן המעסיק.

4. שומר – אם תחום השמירה נקבע מראש. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה.

5. ממלא תפקידים דתיים מטעם מוסד דת, דת, לרבות משגיח כשרות ומנקר בשר – אם משתלם גמול בעד העבודה. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה. ממלאי תפקידים דתיים הם בדרך כלל שכירים ואינם עצמאים.

6 (א) מרצה וכן אחרים המועסקים באמצעי תקשורת ציבוריים, (ב) וכן מורה או מדריך – אם הסכם העבודה נערך מראש לתקופה של רבע שנה לפחות או למתן סדרה של שבע הופעות, או שבע הרצאות או שבעה שיעורים לפחות, הכל לפי העניין. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה.

תנאי הצו נבחנים למרצים (כולל באקדמיה), מורים (כולל בקורסים) ומדריכים, לרבות מדריכי ספורט ומדריכים במתנ"סים (בקיצור: מרצים), לפי כמות ימי ההרצה/הוראה/הדרכה: סדרה של שבע הרצאות לפחות במשך 12 חודשים רצופים מיום ההרצה הראשונה, או הסכם מראש לתקופה של רבע שנה לפחות. לפי עמדת הביטוח הלאומי, בימים רגילים על המשלם להיערך לניכוי דמי הביטוח לפי הצו כבר בתשלום הראשון, או לתקן את הדוחות.

לעניין מאמן כושר במכון כושר – מדובר במדריכים שכירים בחדר כושר. אם לא מתקיימים יחסי עבודה (שאינם עובדים שכירים), מדובר במדריכים עצמאים לצורכי מס הכנסה, שמנהל חדר הכושר משלם להם את התמורה בעד העבודה ולכן הם כלולים בצו סיווג מבוטחים, ככל שהם מקיימים את התנאים שבצו.

מטפלים (כמו קלינאית תקשורת למשל) – הביטוח הלאומי מסר שמדובר בעצמאים

ועיקר עיסוקו הוא בשביל בעלי המלטשה בתוך שטח המלטשה, בתנאי שאינם מעסיקים עובד – בכל תנאי העסקה. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה.

12. עבודות משרד, שירותים, תעשייה ומסחר, אם מבצע העבודה הופנה לעבודה לפי התקשרות בינו לבין אדם שעיקר עיסוקו במשלוח ובהפניית עובדים, וגמול העבודה משולם לו על ידי מי שהפנה אותו, למעט מי שנשלח כאמור על ידי שירות התעסוקה. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה לפי ההתקשרות.

13. חלוקת דברי דואר בתחומי רשויות מקומיות, שיש בהן בית דואר, כמשמעותו במדריך הדואר – אם חלוקת דברי דואר נעשית על פי הסכם בין המחלק לבין משרד התקשורת. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה.

14. כל הופעה אמנותית או בידורית של אמן, או הנחיה במופע, לרבות משחק, שירה, דקלום, הקראה, נגינה, ניצוח, ריקוד, פנטורמימה, לוליינות וקוסמות וכן כל הופעה בכל אחד מאלה לצורך הקלטה או צילום למעט הקלטה או צילום לצרכי פרסומת, אם הסכם העבודה בכתב נערך מראש לתקופה של רבע שנה לפחות או לסדרה של חמש הופעות לפחות; ובהופעות באמצעי תקשורת ציבוריים – כשלא חל האמור בסעיף 6(א) – הסכם העבודה בכתב נערך מראש למתן

שהצו אינו חל עליהם.

7. מורה דרך, למעט מורה דרך המדריך תיירים בכלי רכב שבעלותו, מלווה רפואי ומלווים אחרים בטיולים המאורגנים על ידי מוסדות, גופים ציבוריים ומשרדי נסיעות – אם משולם גמול בעד העבודה. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה.

לפעמים מורי הדרך הם שכירים (מקבלי לים תלוש משכורת), אך ברוב המקרים הם עצמאים במס הכנסה, עוסקים במעמ, וככל שהם כלולים בסוג העבודה המפורט בצו סיווג מבוטחים – הם נחשבים עובדים שכירים אצל מעסיקים רבים מאוד, רק לעניין הביטוח הלאומי. מורי הדרך עובדים בדרך כלל מול גורמים רבים ללא מעסיק קבוע. בפועל, בתקופת המשבר אף מעסיק לא פיטר אותם, אך הם לא מוזמנים לעבוד, ולכן הם מצרפים הצהרה לתביעה לדמי אבטלה.

8. חבר מושב עובדים או מושב עולים, המועסקים במסגרת תקציבית של הסוכנות היהודית ברכוש המשותף להם או לאגודה שיתופית של המושב – בכל תנאי העסקה. המעסיק הוא האגודה השיתופית של המושב.

9. חונכים וסוככות מטעם משרד הסעד או רשות מקומית – הדרכת עקרונות בית לייעול תפקידן במשק הבית ובקיום היחסים התקינים עם ילדיהן. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה.

10. השוכר מולה מבעל מלטשה ליהלומים

5. ברירת המחדל למשלם היא ניכוי דמי ביטוח בשיעור המלא, אלא אם נערך תיאום לפי הכללים (יש להשתמש לקביעת המעסיק העיקרי והמשני בטופס 103 במקום בטופס 101).

6. פעם ברבעון יש לשדר את קובץ המבוטחים הללו למוסד לביטוח לאומי, על פי הוראות שמצויות באתר הביטוח הלאומי באינטרנט (בל/652). אפשר לדווח בקובץ מקוון באתר הביטוח הלאומי או דרך מערכת ייצוג לקוחות.

7. אין דיווח בטופס 126 על מבוטחים אלה.

8. על המעסיק לפי הצו למסור למקבל התשלום אישור על ההכנסה ועל ניכוי המס ודמי הביטוח הלאומי והבריאות, בטופס 0806/0857 שהוא אישור שנתי על ניכוי מס הכנסה מתשלומים המחייבים ניכוי מס במקור (או בטופס שעליו רשום במקום טופס 857).

9. האישור השנתי משלב את ניכוי המס ואת ניכוי דמי הביטוח הלאומי וביטוח הבריאות. על המשלם לכלול באישור השנתי, בין היתר, גם את הסכום שממנו נוכו דמי ביטוח, את דמי הביטוח הלאומי שנוכו, את דמי ביטוח הבריאות שנוכו, את חלקו של המשלם (המעסיק) בדמי הביטוח הלאומי ואת החודשים באותה שנת מס בהם המבוטח עובד לפי הצו אצל המשלם.

הסכום החייב בדמי ביטוח לפי הצו

המוסד לביטוח לאומי מתייחס להכנסות שכוללות בתוספת הראשונה של הצו כעיסוק נפרד – כאילו המבוטח עובד שכיר. הביטוח הלאומי אימץ את פסק הדין בעניין דוידוביץ (בל 6545/05) משנת 2007, להכיר בהכנסות ברוטו כשכיר לפי הצו – לפני ניכוי ההוצאות של העצמאי. בנובמבר 2017 קבע בית הדין האיזורי לעבודה (בל 15-07-24829), כי כדין נוכו מהתובעת דמי ביטוח כשכירה לפי מחזור הכנסותיה במתנס ולא כעצמאית לפי השומה.

התחשבות של העצמאי עם המוסד לביטוח לאומי

המוסד לביטוח לאומי מקבל ממס הכנסה במסגרת השומה את ההכנסות של העצמאי, שכוללות גם את ההכנסות שמהן נוכו דמי

השכר להיקף המשרה (למשל, בהיקף עבודה של שליש משרה צריך להראות משכורת של שליש משכר המינימום לפחות) וזכאות לתנאים סוציאליים.

יישום הכללים שבתוספת הראשונה לצו על ידי המעסיק

עמדת הביטוח הלאומי הובהרה בפגישות עם נציגי המייצגים ובהוראות שהביטוח הלאומי פרסם, לרבות בדף מידע שנשלח לאמנים, כמפורט להלן:

1. הדיווח למוסד לביטוח לאומי ותש"לום דמי הביטוח לפי הוראות הצו נעשים על ההכנסה ללא המעמ.
2. המעסיק לפי הצו אמור לנכות את דמי הביטוח הלאומי ואת דמי ביטוח הבריאות מהעצמאי שהוא שכיר לפי צו סיווג מבר-טחים באותה הדרך שהוא מנכה את המס במקור.
3. המעסיק לפי הצו מדווח למוסד לביטוח לאומי ומעביר את דמי הביטוח הלאומי והבריאות (חלק עובד ומעסיק) כאילו מדובר בעובד שכיר.
4. דיווח למוסד לביטוח לאומי אמור להיות בחודש שבו ניתן השירות ולא בחודש התשלום, מדי חודש בטופס 102 (החל מינואר 2020 יש לדווח בטופס 102 בחוזה דיווח נפרד בקוד 9 על מי שמבוטח לפי צו סיווג מבוטחים).

סדרה של שלוש הופעות בחודש לפחות. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול העבודה לפי ההסכם.

בהופעות לצורך הקלטה או צילום – המפיקים הם המעסיקים לפי ההגדרות שבצו. להסברים נוספים יש לפנות לאיגודים המקצועיים.

15. ספורטאי העוסק בפעילות ספורט טיבית, במסגרת אגודת ספורט או מטעמה. לעניין זה, אגודת ספורט – חבר בני אדם העוסק בענף או בענפי ספורט מסוימים, בין שהוא פועל באופן עצמאי ובין אם הוא מסונף לגוף ספורט אחר – אם נחתם הסכם העסקה בכתב שנערך מראש. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול ההעסקה.

כדי שספורטאי יבוטח כעובד שכיר לעניין גמולות הביטוח הלאומי ויהיה זכאי לקבל דמי אבטלה, עליו לעמוד בקריטריון הקבוע בתוספת הראשונה בצו סיווג מבר-טחים: קיום הסכם העסקה מראש בכתב. המעסיק הוא מי שחייב בתשלום גמול ההעסקה.

המוסד לביטוח לאומי בודק גם אם יש תשלום שכר בפועל, כי עמדת המוסד לביטוח לאומי היא שיחסי עובד ומעסיק מטיבם מחייבים מתן תמורה בעבור ביצוע העבודה (כלומר, יש להראות תלושי שכר ותש"לום שכר בפועל, שאינו נמוך משכר המינימום). הביטוח הלאומי בוחן גם התאמה בין

העבודה ועל משך תקופת האבטלה הצפויה (הטופס משותף עם אגודת מורי הדרך או ארגון מורשת דרך).

אמן/שחקן מצרף לתביעה הצהרה (בל/1516) שכוללת פרטים נוספים, לרבות סיבת הפסקת העבודה, וכן מועד הפסקת ההופעות ומועד הכוונה לחזור להופיע.

עריכת הפרשים בעקבות תביעות לדמי אבטלה בזמן הקורונה

כאמור, הביטוח הלאומי משלם מקדמה על חשבון דמי האבטלה לזכאים לפי צו סיווג מבוטחים. לקראת קבלת שומות ממס הכנסה, המוסד לביטוח לאומי יבנה תהליך מיוחד של בירור הפרשים (לתשלום או להחזר): הפרשי דמי ביטוח והפרשי דמי אבטלה, וכן בחינת ההכנסות בתקופת האבטלה שיש לנכות מדמי האבטלה. ●

דמי אבטלה וזכויות בשל פירוק חברה או פשיטת רגל של מעסיק. לצורך זכאות לגמי לאות, אמור המשלם למסור לנותן השירות אישור חודשי על ההכנסות בחודש שבו עבד בפועל, כמפורט בחוזר 1456 של הביטוח הלאומי, שכולל בין היתר הבהרות להגשת תביעות לדמי אבטלה. לדוגמא: בתביעה לגמי מלה המבוטח צריך לצרף אישור על תקופת ההעסקה, פירוט השכר החייב בדמי ביטוח או אישור ממקום ההעסקה הכולל פירוט של חודשי ההעסקה וגובה השכר החודשי.

לתביעה לדמי אבטלה יש לצרף גם הצהרה חתומה על ידי המבוטח, שכוללת בין היתר את תקופת העבודה ואת סיבת הפסקת העבודה. אם זו הפסקת עבודה זמנית, יש לציין את מועד החזרה המשוער לעבודה. הביטוח הלאומי אמור להזין מועד זה כמועד חזרה לעבודה והפסקת תשלום דמי האבטלה.

תביעה לדמי אבטלה לפי צו סיווג מבוטחים בזמן הקורונה

בשל כמות המבוטחים לפי הצו שתובעים דמי אבטלה, המוסד לביטוח לאומי משלם את דמי האבטלה בשלב זה לפי בסיס המקדמות של הזכאי כעובד עצמאי בחודשים יוני עד דצמבר 2019, ומונע קיזוז של ההכנסות כעצמאי מדמי האבטלה. ככל שהעצמאי אינו מבוטח כעובד עצמאי, חלים הכללים הרגילים, והעובד חייב להוכיח שהוא אכן עונה לכללים שבצו סיווג מבוטחים וחייב להמציא את כל ההוכחות על ההכנסות שלו.

חשוב להדגיש בתביעה לדמי אבטלה: ברישום של תחום עיסוק עיקרי של מקום העבודה, יש לציין את העיסוק ולהוסיף שהעיסוק הוא לפי צו סיווג מבוטחים. תביעה שלא מצוין שהיא לפי הצו – הטיפול בה עלול להתעכב.

הביטוח הלאומי פרסם הוראות מיוחדות למורי דרך, למרצים, מורים ומדריכים וגם לאמנים, בדבר זכאותם לקבל דמי אבטלה בשל משבר הקורונה. יש לעקוב אחר הפרסומים של המוסד לביטוח לאומי. הוראות אלה, בשינויים המתחייבים, מתאימות לכל העצמאים שהכנסתם נפגעה והם כלולים בצו סיווג מבוטחים כשכירים.

מורה הדרך אמור לצרף לתביעה לדמי אבטלה טופס הצהרה על תאריך הפסקת

ביטוח לפי הצו. לכן, המוסד לביטוח לאומי שולח מכתב לבירור ההכנסות כעצמאי, או שולח דרישת תשלום דמי ביטוח על כל ההכנסה כעצמאי, בניכוי המקדמות ששולמו בפועל כעצמאי בשנת המס.

כדי להימנע ממצב של כפל דמי ביטוח על אותן הכנסות בשנים הקודמות – פעם אחת כשכיר לפי הצו, ופעם שנייה מההכנסה המדווחת ממקור עצמאי למס – העצמאי מעביר לפקיד הגבייה בסניף הביטוח הלאומי את אישור מקבל השירות על ניכוי דמי הביטוח הלאומי ודמי ביטוח הבריאות (טופס 806/857), כדי שיפחית מהשומה את ההכנסות שמהן נוכו דמי הביטוח.

אם ניכוי דמי הביטוח לפי צו סיווג מבורחים נעשה על ידי המשלם כברירת מחדל בשיעור המלא ולא נעשה תיאום, אפשר לתבוע באינטרנט את החזר השיעור המורח (כמו כל עובד שכיר) או להסב את תשומת לב פקיד הביטוח הלאומי שעורך את ההתחשבות של דמי הביטוח כעצמאי, שיש להחזיר גם דמי ביטוח בשיעור המופחת מסכום התשלום שכלול במסגרת הצו.

ככלל, הכנסות ממשלח יד, ממשכורת ומפנסיה (קיצבת פרישה) מופחתות מדמי האבטלה, אם היו בתקופת האבטלה. סכום ההכנסה שנותר למבוטח כעצמאי לאחר שהורד הסכום כשכיר לפי הצו, בחלוקה שנתי, ינוכה מדמי האבטלה של המובטל לפי ממוצע יומי (אלא אם העצמאי סגר את התיק העצמאי לחלוטין בתקופת הזכאות לדמי האבטלה). לעניין הקיזוז, בית הדין הארצי לעבודה קבע (16-02-39009), כי המוסד לביטוח לאומי ניכה כדין את הכנסות המבוטח כעובד עצמאי מדמי האבטלה.

סעיף 176 לחוק הביטוח הלאומי מתייחס למשלח יד באופן כללי ואינו מפנה להגדרת עובד עצמאי לפי סעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי. כלומר: כל הכנסה של המובטל כעצמאי מופחתת מדמי האבטלה, גם אם הוא לא עונה להגדרת עובד עצמאי ויש לו הכנסה.

תביעה לגימלה לפי צו סיווג מבוטחים בשגרה

נותני השירות שמדווחים לפי הצו נחשבים עובדים שכירים במוסד לביטוח לאומי וזכאים לגמלאות בהתאם לסיווגם זה, לרבות